

Verdensreligionernes Trabant: Hvorfor gik udviklingen i muslimske samfund i stå?

Publiceret 09/10/2020 i [Bøger/Mellemøsten](#) af [Hans Henrik Fafner](#)

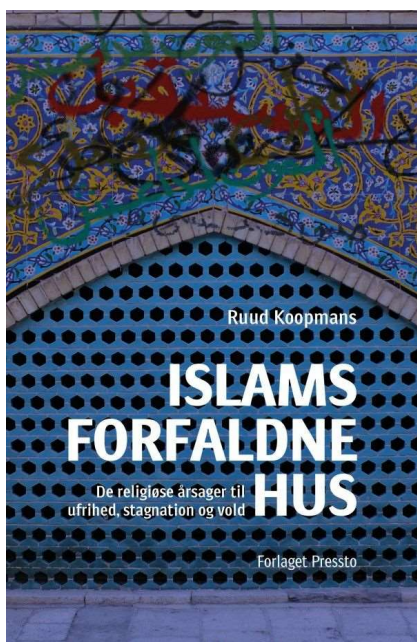
BØGER // ANMELDELSE – Obligatorisk læsning for enhver, der ønsker at give sig til kende i den standende islam-debat, hvor alt for mange søger til unuancerede modeller for at finde de rigtige svar. Det skriver Hans Henrik Fafner om Ruud Koopmans nye bog, "Islams forfaldne hus".

I august 1947 mistede Storbritannien imperiets juvel, Indien. Landet blev selvstændigt og over et par gange delt, så det i dag består af Indien, Pakistan og Bangladesh.

Det har været en blodig rejse for alle parter, og der er blevet begået store uretfærdigheder. Ikke desto mindre har Indien, med 1,3 mia. indbyggere og et hinduistisk flertal, i det store og hele bevaret sit demokratiske styre, mens de to andre, som har meget tydelige muslimske befolkningsflertal har været hjemløst af statskup og militærdiktaturer hele vejen igennem.

Uanset om man er enig i hans konklusioner eller ej er dette et yderst velkomment bidrag til debatten, for undervejs i bogen kommer han med stribevis af tankevækkende nyfortolkninger, og det hele er veldokumenteret

Hvordan kan det være? I den stærkt polariserede debat om islam, vil nogle hævde, at forskellen er religiøst betinget, mens den modsatte fløj vil pege på helt andre faktorer. Det er en debat, hvor undertrykkelse, intolerance og vold enten har alt med islam at gøre eller absolut intet. Derfor er det så velgørende at finde en akademiker, der lægger sig midt mellem de to modpoler. Han erklærer at han er islamkritisk, men på ingen måde islamfjendtlig, og med det som udgangspunkt prøver han at nå frem til nogle forklaringer på tingenes komplicerede tilstand.

Det er netop hvad Ruud Koopmans gør i sin seneste bog, *Islams forfaldne hus*, som vi nu har fået på dansk. Og det er en god ting, der kan være med til at skabe lidt balance i den somme tider hadefulde islamdebat. Professor Koopmans er hollandsk sociolog og har sin akademiske dagligdag ved Humboldt Universitetet i Berlin.

Lige fra en start advarer han læseren om, at han flere steder i forskermiljøet er kontroversiel, og der er da heller ingen tvivl om at han med de briller er politisk ukorrekt. Uanset om man er enig i hans konklusioner eller ej er dette et yderst velkomment bidrag til debatten, for undervejs i bogen kommer han med stribevis af tankevækkende nyfortolkninger, og det hele er veldokumenteret.

Demokratiets krise

Der findes i dag 48 stater med muslimsk befolkningsflertal. De er meget forskellige. Nogle er rige, mens mange er fattige, og nogle stykker blandt klodens absolut fattigste. Det er heller ikke nogen hemmelighed at demokratiet har det skidt i den del af verden.

Globalt set er der en klar sammenhæng mellem velstand og demokrati, men dette er ikke tilfældet i den muslimske verden. Blandt de mest demokratiske i den del er verden er Senegal eller Tunesien, men ingen af dem er synderligt velhavende, og de velbjevede olieøkonomier er alle dybt autokratiske. Og mens demokratiet har haft støt fremgang verden over op gennem efterkrigstiden, er det faktisk gået den stik modsatte vej i den muslimske verden.

Tilsvarende målinger af kvinders rettigheder, sociale forskelle, pressefrihed og så videre peger alle i samme retning. Mange finder det derfor nærliggende at skyde skylden på islam, der sagtens kan tolkes som udemokratisk. Man kan finde masser af steder i Koranen og Sunnaen, der understøtter dette argument. Ifølge Koopmans er dette imidlertid udtryk for amatøragtig eksegese.

Enhver religion kan vrides efter behov. Der er intet belæg for at betragte islam som mere udemokratisk end kristendommen eller jødedommen, som er de mest sammenlignelige.

Enhver religion kan vrides efter behov. Der er intet belæg for at betragte islam som mere udemokratisk end kristendommen eller jødedommen, som er de mest sammenlignelige

På den anden fløj hævder man så, at den muslimske verden stadig lider under kolonitidens traumer, hvilket stiller sig i vejen for en demokratisk udvikling. Men den holder tilsyneladende heller ikke vand, for lande som Afghanistan, Saudi-Arabien, Iran og Oman, som alle ligger i bunden af demokrati-skalaen, har jo aldrig været kolonier i den forstand.

Han sammenligner islam med Trabanten, den berygtede østtyske bil. Umiddelbart efter Anden Verdenskrig havde Sovjetunionen og østblokken faktisk et teknologisk forspring i forhold til Vesten, og Trabanten var fuldt på omgangshøjde med andre førende bilmærker.

Men så gik noget i stå. Produktudviklingen fortsatte ikke, og derfor endte den østtyske bil med at være sejlet håbløst agterud, da produktionen blev indstillet i 1990. Noget lignende har sat hovedparten af de muslimske samfund i stå, og det er som sagt ikke religiøst betinget. Eller rettere ikke kun.

Råstofafhængighed

Det drejer sig om et kompliceret samspil af forklaringer. En nærliggende er olien. Store dele af verdens oliereserver ligger i netop de områder, hvor den konservative islamisme voksede frem. Uden olien ville den salafistiske wahabisme i Saudi-Arabien stadig have været en ideologi for en håndfuld beduiner, og de iranske ayatollaer ville først og fremmest have været et problem for deres eget folk, skriver Koopmans. Hvis disse oliereserver i stedet havde befundet sig i Vestafrika eller Sydøstasien, ville den islamiske verden formentlig have set anderledes og bedre ud i dag.

Som det blev situationen, skabte de enorme olieindtægter et problem. De kom til at cementere samfundsstrukturen i et samfund, der som udgangspunkt var konservativt og centralt styret. Det har naturligvis været udgangspunktet for masser af andre samfund, men på grund af olien kom den økonomiske udvikling med eksplosiv fart, og som erfaringen viser fra andre samfund med stor afhængighed af naturressourcer, havde demokratiseringen ganske enkelt svært ved at følge med.

Huntington er sidenhen blevet afskrevet i det meste af den vestlige tænkning, og Koopmans stiller sig også skeptisk. Men han giver ham næsten ubetinget ret på et enkelt punkt, nemlig hvad angår konflikten mellem den muslimske verden og Vesten

Når eksempelvis olieindtægterne er så store, at det ikke er nødvendigt at kræve skat af borgerne, er der heller ikke nogen grund til at give dem del i magten. Og hvis styret har midler til at købe borgerne med materielle goder og udruste et stærkt sikkerhedsapparat, behøver det heller ikke ulejlige sig med at tænke på demokrati og menneskerettigheder.

At dette har fået et så islamisk tilsnit, skyldes heller ikke religionen i sig selv. Den er kommet til som en næsten uundgåelig reaktion. Flere steder forsøgte de politiske ledere nemlig at tvangsmodernisere samfundene i vestlig retning. Man kan nævne Atatürks revolution, da det osmanniske rige faldt sammen, ligesom shah Reza Pahlevi gennemførte en brutal modernisering af Iran og Gamal Abdel Nasser det samme i en noget mildere udgave i Egypten. Reaktionen mod dette kom i efterkrigstiden, og mest markant nok ved den iranske revolution i 1979, hvor folket dybest set krævede deres nationale identitet tilbage. Denne omvæltning blev til islamiseringen, som ikke mindst lod sig gøre fordi olieindtægterne gjorde det muligt at finansiere de mange nye religiøse institutioner.

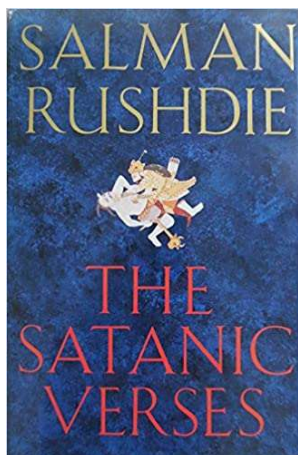
Internt slagsmål uden nemme løsninger

Som forventet kommer Samuel P. Huntington også ind i sammenhængen. Det er den amerikanske politolog, der i 1993 fremlagde sin teori i bogen *The Clash of Civilizations*.

Her fremsatte Huntington sin tese, at den moderne verdensorden ville blive domineret af konflikter mellem ni forskellige civilisationer. Han fik opposition af en anden amerikansk politolog, Francis Fukuyama, der mente at krige og konflikter naturligvis ville fortsætte,

men at de ville være enkeltstående og ikke længere forbundet med hinanden af overordnede ideologiske konfliktlinjer. Den vestlige model ville brede sig til resten af verden, simpelthen fordi der ikke findes økonomisk holdbare alternativer, hævdede Fukuyama.

Huntington er sidenhen blevet afskrevet i det meste af den vestlige tænkning, og Koopmans stiller sig også skeptisk. Men han giver ham næsten ubetinget ret på et enkelt punkt, nemlig hvad angår konflikten mellem den muslimske verden og Vesten.

Tænk bare på, hvordan den iranske fatwa mod forfatteren Salman Rushdie i 1989 gav genlyd over hele verden. Rushdie havde skrevet romanen *De sataniske vers*, som blev anset for at være stærkt blasfemisk, og eftersom forfatteren levede i Storbritannien og bogen allerede var oversat til en række vestlige sprog, kunne en dødsdom fra Khomeini næsten ikke undgå at få global virkning.

Opmærksomheden lod heller ikke vente på sig. Straks efter at fatwaen var blevet udstedt den 14. februar brød helvede løs, og ikke uventet eksploderede salget af bogen verden over, mens hele den vestlige verden blev vidne til sammenstød mellem muslimske indvandrere og de stedlige myndigheder. Dette beskriver Koopmans som et typisk eksempel på en konflikt, der er opstået på lokale betingelser, for så at blive eksporteret til Vesten. Global jihad, med andre ord.

Men netop denne sag er et godt eksempel på, hvordan islamforskere ser forskelligt på tingene. En af Frankrigs store eksperter på feltet, Gilles Kepel, giver historien en anden vinkel i sin bog, *Sortir du chaos*, der netop er udkommet i engelsk oversættelse (Columbia University Press). Ifølge Kepel forholder det sig nemlig sådan, at Sovjetunionen den 15. februar 1989 erklærede, at man ville trække tropperne ud af Afghanistan, og dette havde den iranske efterretningstjeneste opsnappet på forhånd.

SOVJETTISKE TROPPER FORLADER AFGHANISTAN.

Mujahidinerne, de afghanske modstandere som havde kontant støtte fra bl.a. Saudi-Arabien, så den sovjetiske tilbagetrækning som en kolossal sejr. Den shiamuslimske ayatollah Khomeini i Teheran så imidlertid med bekymring på denne udvikling, der ville give sunnimuslimerne en uvelkommen fordel i den klassiske strid mellem de to retninger, og af den grund udstedte han fatwaen dagen før de sovjetiske soldater begyndte at drage hjem. Helt som forventet fyldte Salman Rushdie alle avisforsider i Vesten de efterfølgende dage, mens den sunnimuslimske sejr i Afghanistan fik langt mindre opmærksomhed.

Altså en dramatisk duel, der udspillede sig i den islamiske verden og fik effekt i Vesten. Men som dybest set handlede om, og fortsat handler om en lang række faktorer, som har ført regionen i retning af en uvelkommen fundamentalisme, og det får mange vestlige iagttagere til at konkludere, at islam må være den egentlige årsag.

For i samme åndedræt påpeger mange vestlige iagttagere, at den muslimske verden jo mangler den adskillelse af stat og religion, som med god grund anses for at være en af demokratiets grundpiller. Hertil svarer Koopmans, at der er heller ikke nogen formel adskillelse af kirke og stat i Storbritannien eller Norge; her spiller det bare ingen rolle, fordi så mange andre demokratiparametre er på plads.

Det er en både vigtig og tankevækkende bog, der ikke giver sig af med nemme svar. Den er heller ikke videre opløftende at læse, for man forstår, at sagen ikke er så enkel, som man måske kunne ønske sig. Man kunne fristes til at sige, at den burde være obligatorisk læsning for enhver, der ønsker at give sig til kende i den standende islam-debat, hvor alt for mange søger til unuancerede modeller for at finde de rigtige svar.

LÆS MERE OM [RELIGION I POV HER](#)

Ruud Koopmans: Islams forfaldne hus. De religiøse årsager til ufrihed, stagnation og vold
Oversat til dansk af Uffe Gardel
Forlaget Pressto
Udkom i september 2020

Fotos: Verdensreligionernes Trabant. Billede af forfatter Ruud Koopmans. Billeder fra Wikimedia og Forlaget Pressto.

- HANS HENRIK FAFNER
- SENESTE ARTIKLER

Hans Henrik Fafner (f. 1957) er journalist med fast base nord for Tel Aviv. Han har gennem de sidste 25 år – bl.a. som korrespondent for Dagbladet Information og sidenhen Weekendavisen – skrevet om Israel og Mellemøsten.

Hans omfattende viden og indgående kendskab til regionens politik og kultur anvender han nu til foredrag, sit eget forfatterskab samt til oversættelser, sammen med sin kone, af israelsk skønlitteratur til en række forlag.

Mange kender også Hans Henrik Fafner som værdsat og vidende rejseleder ved kulturrejsebureauet Viktors Farmor.